

MÁRTON JÁNOS

A ROMÁNIAI MAGYAR TANNYELVŰ KÖZOKTATÁS
ELMŰLT TÍZ ÉVE
A TANULÓI LÉTSZÁMADATOK TÜKRÉBEN

Tanulmányomban a romániai magyar tannyelvű közoktatás tanulói létszámadatainak változásait vizsgálom az elmúlt évtizedre vonatkozóan. Az elemzés két központi kérdése az, hogy a romániai oktatásban az elmúlt egy-másfél évtizedben bekövetkezett szerkezeti változások (az alapfokú oktatás öt évfolyamra történő bővítése, valamint a szakiskolai oktatás átalakítása) milyen befolyással voltak a magyar tannyelvű oktatás létszámára nézve, illetve a demográfiai szempontból jelentős különbségeket mutató közigazgatási egységek szintjén milyen változások érhetők tetten tízéves távlatban. Az elemzés alapjául a romániai Oktatási Minisztérium magyar nyelvű oktatásra vonatkozó adatai szolgálnak, a vizsgálat időkerete a 2011–2020 közötti periódus.¹

Romániában a magyar tannyelvű közoktatás (vagy ahogyan a román terminológia fogalmaz: „egyetem előtti oktatás”) létszámáról több típusú adatforrás is elérhető, ezek közül kettő tekinthető hivatalosnak és többé-kevésbé megbízhatónak: az Országos Statisztikai Intézet oktatási adatsorai, valamint az Oktatási Minisztérium (illetve az alárendeltségében működő megyei tanfelügyelőségek) éves adatai.² Előbbiek nyilvánosan hozzáférhetők az intézet honlapján, utóbbiak kevés kivételtől eltekintve nyilvánosan nem elérhetők, ellenben a különböző illetékes intézményektől elvileg kikérhetők.

A fentiek alapján nem véletlen, hogy a romániai magyar oktatás létszámának alakulását vizsgáló elemzések többsége az OSI adatsoraira támaszkodik. A közelmúltból elsősorban Barna Gergő elemzéseit lehetne kiemelni, aki regionális bontásban, különböző demográfiai mutatók mentén vizsgálta a magyar tannyelvű oktatásban részt vevő tanulók

1 A tanulmány alapjául a Nemzetpolitikai Kutatóintézet (NPKI) megbízásából 2020. május–november időszakban készített elemzés szolgál. A vizsgálat időkeretét, valamint az elemzéshez használt forrást a megbízó határozta meg.

2 A gyakori említés miatt a tanulmány későbbi részében a két intézmény nevét többnyire rövidítve használom: Országos Statisztikai Intézet – OSI, Oktatási Minisztérium – OM.

számának, illetve az országos oktatási populáción belüli arányának változásait.³ Szintén a közelmúltban jelent meg egy több szerző által jegyzett angol nyelvű szöveg – egy, az erdélyi magyarság rendszerváltás utáni legfontosabb társadalmi és politikai folyamatait vizsgáló kötet oktatási fejezete –, amely a romániai magyar oktatás jogszabályi hátterének, intézményhálózatának és a magyar nyelven tanuló diákok eredményességének bemutatása mellett a romániai magyar oktatásban tanulók számának alakulását is vizsgálja a rendszerváltás utáni időszakra vonatkozóan.⁴ A korábbi elemzések közül egy 2010-es elemzés említhető, amely a Kolozsvári Akadémiai Bizottságnak a romániai magyar felsőoktatás helyzetére vonatkozó nagyobb elemzése részeként vizsgálja a romániai magyar közoktatásban tanulók és oktatók számának a változásait.⁵ A minisztériumi/tanfelügyelőségi adatok alapján kevés elemzés született: elsősorban Murvai László írásait sorolhatjuk ide, aki – az OM egykori munkatársaként – többnyire a kilencvenes évekre és a kétezres évek első évtizedére vonatkozóan vizsgálta a magyar oktatás létszámváltozásait oktatási szintek szerinti bontásban.⁶

A két adatforrás közötti különbségek alapvetően meghatározzák a különböző vizsgálatok lehetőségeit és kereteit. A legfontosabb eltérések az adatok részletességét és időkeretét tekintve vannak, de a két adatforrás több más szempontból is különbségeket mutat. A fontosabbakat az alábbi táblázatban foglaltam össze:

-
- 3 Barna Gergő: Az oktatás számokban. A romániai magyar közoktatás 1990 és 2014 között. In: Barna Gergő – Kapitány Balázs – Kiss Tamás – Márton János – Toró Tibor: *Iskolák veszélyben. Tanulmányok a Székelyföldön kívüli magyar oktatás helyzetéről*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kolozsvár, 2016. 11–32.
 - és Barna Gergő: Közoktatási helyzetkép: a magyar nyelvű képzésben részt vevők számának és arányának alakulása 1990 és 2017 között. *Kisebbségi Szemle*. 2019. 4 (1). 71–89.
 - 4 Papp Z. Attila – Márton János – Székely István Gergő – Barna Gergő: Hungarian-Language Education: Legal Framework, Institutional Structure and Assessment of School Performances. In: Kiss Tamás – Székely István Gergő – Toró Tibor – Bárdi Nándor – Horváth István (eds.): *Unequal Accommodation of Minority Rights. Hungarians in Transylvania*. Palgrave Macmillan, 2018. 249–292, itt: 255–258.
 - 5 Salat Levente – Papp Z. Attila – Csata Zsombor – Péntek János: Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. In: Szikszai Mária (szerk.): *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai*. Támpontok egy lehetséges stratégiához. A Magyar Tudományos Akadémia Kolozsvári Területei Bizottsága: Kolozsvár, 2010. 9–126, itt: 55–67.
 - 6 Murvai László: Magyar nyelvű oktatás Romániában (1989–1999). In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2000*. Szórvány Alapítvány – Polis Könyvkiadó: Temesvár – Kolozsvár, 2000. 104–113.; Murvai László: *A számok hermeneutikája. A romániai magyar oktatás tíz éve 1990–2000*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága: Budapest, 2000.; Murvai László: Mennyiségi mutatók tükrében. In: Ugyanó: *Körkép a romániai magyar oktatásról: 1990–2007*. Didaktikai és Pedagógiai Kiadó: Bukarest, 2007. 105–186.

	Adatforrás	
	Országos Statisztikai Intézet	Oktatási Minisztérium
Országos összesítés	igen (1990–2019)	nem – megyei adatok alapján összesíthető (2010–2020)
Megyei szintű bontás	igen (1997–2019)	igen (2010–2020)
Településszintű bontás	nem	igen (2010–2020)
Intézményi szintű bontás	nem	igen (2010–2020)
Évfolyamok szerinti bontás	nem	igen (2010–2020)
Elérhető oktatási szintek	– bölcsőde – óvoda – elemi és általános (együtt) – líceum – szakiskola – posztlíceum	– bölcsőde (csak néhány évben) – óvoda – elemi – általános – líceum – szakiskola – posztlíceum (nem minden évben)
Adatsorok jellege	következetes, áttekinthető, könnyen kezelhető online adatbázis	kevésbé következetes, gyakran változó struktúrájú Excel-adatbázisok, valamint kevésbé felhasználóbarát online adatbázis (az ún. SIIIR-adatbázis) ⁷
Adatok forrása és adatszolgáltatás	– oktatási intézmények – papíralapú vagy online kérdőív alapján történő adatszolgáltatás, közvetlenül az OSI részére	– oktatási intézmények – a megyei tanfelügyelőségek részére történő adatszolgáltatás vagy közvetlenül a SIIIR-rendszerbe feltöltött adatok

1. táblázat: A romániai magyar oktatás létszámára vonatkozó adatforrások összehasonlítása

7 Az adatbázis az OM által működtetett online felületen (www.siiir.edu.ro/carto/) érhető el, nem túl felhasználóbarát formátumban: a létszámadatok az oktatási intézmények adatlapjain tekinthetők meg, de sem a letöltésükre, sem a különböző adatsorok generálására nincs lehetőség.

Szerkezeti és tartalmi szempontból mindkét adatforrásnak vannak előnyei és hátrányai. A OSI adatbázisa kapcsán a legnagyobb előny a nyilvános hozzáférhetőség és a nagyobb időkeret,⁸ valamint a felhasználóbarát szerkezet, amelynek köszönhetően viszonylag könnyen előállíthatók az adatbázis főbb változói szerinti adattáblák. A hátrányok között elsősorban a település- és intézményi szintű adatok hiányát említhetjük, valamint az elemi és általános iskolai szintek adatainak összevont formában történő megjelenítését. Az OM adatbázisainak⁹ talán legnagyobb előnye a szerkezeti és tartalmi részletesség: az adatokat megyei, azon belül település- és intézményi szintű bontásban tartalmazzák, intézményeken belül évfolyamok szerinti bontásban is feltüntetve az osztályok számát és a tanulói létszámot. Az adatforrás legnagyobb hátrányaiként a félnyilvános státuszt,¹⁰ a szűkebb időkeretet,¹¹ illetve a szerkezeti és a tartalmi következetlenségeket, hiányosságokat említhetjük.

A két adatforrás közös problémája az adatok változó megbízhatósága, ami elsősorban az adatszolgáltatási és adatgyűjtési folyamat gyakorlatából, következetlenségeiből adódik.¹² A problémák egy része utólagos korrekciókkal orvosolható, bár ez a település- és intézményi szintű adatok hiányában az OSI adatsorai esetében viszont csak korlátozott

-
- 8 Az adatsorok az intézet Tempo Online adatbázisának honlapján (<http://statistici.inssse.ro:8077/tempo-online/>) bárki számára szabadon hozzáférhetők. Az országos szintű adatok az 1990–2019, a megyei szintű adatok az 1997–2019-es periódusra érhetők el.
- 9 Az egyszerűség kedvéért ezt a megnevezést használom az összes olyan adatbázis esetében, amelyek az Oktatási Minisztériumban vagy az alárendeltségében működő valamely intézmény keretében készültek.
- 10 Bár közérdekű adatokról van szó, nyilvánosan csak a 2020/21. tanévi adatok elérhetők. A korábbi tanévek adatbázisaihoz többnyire informális csatornákon, személyes vagy szakmai kapcsolatokon keresztül, általában valamilyen kutatási vagy fejlesztési projekthez kapcsolódóan lehetett hozzájutni. A rendelkezésemre álló, 2010–2020 közötti adatbázisok többségét a megyei tanfelügyelőségek magyar oktatásért felelős munkatársai állították össze az OM kisebbségi oktatásért felelős főosztálya részéről megfogalmazott adatigénylés alapján. Ezek általában egy-egy tanévre szóló, ugyanazt a (vagy hasonló) szerkezeti struktúrát követő Excel-adatbázisok. Két tanév esetében az OM által működtetett elektronikus oktatási rendszer (az ún. SIIIR) adatai alapján készült adatbázis áll rendelkezésemre, amely az előbbieknél nagyobb részletességgel, több változó szerint tartalmazza nemcsak a magyar tannyelvű, hanem a teljes romániai közoktatás adatait a bölcsődétől a posztliceumig. A 2020/21. tanévi SIIIR-adatbázis az egyetlen, amely nyilvánosan elérhető. A 2018/19-es tanévi részletes OM-adatokkal nem rendelkezem, erről a tanévről a Romániai Magyar Pedagógusszövetség által a tanfelügyelőségi/minisztériumi adatok alapján összeállított megyei szintű adatsorok állnak rendelkezésemre, amelyek oktatási szintek szerint összesítve tartalmazzák a tanulói létszámokat.
- 11 Az adatbázisok a 2010/11-es tanévtől kezdődően érhetők el nagyjából ugyanabban a formátumban. A korábbi tan évekről csak részleges (egy-egy megyére vagy oktatási szintre vonatkozó) adatbázisokkal rendelkezem.
- 12 A romániai magyar oktatásra vonatkozó adatszolgáltatással kapcsolatos problémákat lásd bővebben: Fóris-Ferenczi Rita – Péntek János: A romániai magyar közoktatás, különös tekintettel az oktatási nyelv(ek) re. In: Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János (szerk.): *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 135. Tinta Könyvkiadó: Budapest, 2011. 73–131, itt: 83–85.

mértékben lehetséges, az OM adatsorai esetében lényegesen nagyobb a mozgástér, viszont ennek is vannak korlátai. Jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé az elemzéshez használt OM-adatbázisok korrekciójának részletesebb módszertani leírását, néhány dolgot azonban mindenképpen szükségesnek tartok megemlíteni erre vonatkozóan.

Az elsősorban az adatgyűjtés jellegében eltérő OM-adatbázisokban két nagyobb hibatípus azonosítható: a szerkezeti és tartalmi, de a tanulói létszámokat nem érintő, elsősorban a romániai magyar oktatási hálózat, a települési és intézményi struktúrák szintjén előforduló következtelenségek és tévedések,¹³ valamint a tanulói létszámokat is érintő, általában egy-egy tanév vonatkozásában fennálló hiányosságok, hibák.¹⁴ Ezek egyértelműen szükségessé tették az adatok elemzés előtti rendszerezését és lehetőség szerinti kiegészítését/korrekcióját. Az éves adatbázisok egyetlen összesített adatbázisba történő összemásolását, rendszerezését – beleértve a szóban forgó munkafolyamatokhoz kapcsolódóan a létszámadatok bizonyos mértékű korrekcióját és kiegészítését, valamint az összesített adatbázis struktúrájának a kialakítását – az NPKI által megbízott szakember végezte, az így elkészült adatbázison jelen tanulmány szerzője végzett további jelentős korrekciókat, kiegészítéseket.¹⁵ Ennek során a felsorolt hiányok és téves adatok jelentős

13 A legtöbb következtelenség az intézmények elnevezésével, működési településeik megnevezésével, az intézményi hierarchiákkal, a középiskolai oktatás esetében a szakirányok és szakok megnevezésével kapcsolatos. Ezek többnyire a vizsgált periódus egészére fennállnak, és megyéenként jelentős eltéréseket mutatnak.

14 A teljesség igénye nélkül a következőket emelném ki: hiányzó megyék (a Krassó-Szörény és Bákó megyei, illetve a bukaresti adatbázis több évben is hiányzik), hiányzó oktatási szintek (a 2010/11. tanévi adatbázisból hiányzik a teljes óvodai szint és a szakiskolai oktatás, a 2011/12. tanévi adatbázisból a szakiskolai oktatás, a legtöbb tanévben hiányzik a bölcsődei oktatás, és több tanévben is a posztliceumi oktatás) vagy egy-egy oktatási szinten tapasztalható jelentősebb hiányok (a 2011/12. tanévi hiányos Maros megyei óvodai adatok), hiányzó intézmények (bizonyos tanévi adatbázisokból kimaradó települések/intézmények, amelyekben az adott tanévben bizonyíthatóan volt magyar tannyelvű oktatás) vagy hiányzó tagintézmények (csak a felettes intézmény szintjén összesített adatok – a 2019/20-as tanévi adatbázisban majdnem az összes megyében, Hargita és Maros megye vonatkozásában elszórtan több másik tanévekben is), téves számadatok (kiugróan magas vagy alacsony értékek). Szintén ide sorolható a speciális és a „második esély” típusú oktatást érintő adathiány: ezekre vonatkozóan gyakorlatilag csak a 2017/18. és 2020/21. tanévekből van megbízható adat.

15 Az adatpótlás és a korrekciók elsősorban külső források (korábbi kutatásaink során végzett adatgyűjtések; a tanfelügyelőségi honlapokon minden évben nyilvánosan elérhető, az előkészítő osztályba történő beiskolázási létszámokat rögzítő adatsorok; egyéb tanulmányokban szereplő adatok; OSI adatai) alapján történtek. Amikor nem állt rendelkezésre megbízható külső adatforrás, az adathiány pótlását vagy az egyértelműen téves adat korrekcióját az adott intézményen belül a korábbi és későbbi tanévekre elérhető adatok alapján végeztem el. Utóbbiak becslést adhatnak számíthatnak, így értelemszerűen kevésbé megbízhatóak, mint az egyéb megbízható forrásból pótolta/korrigált adatok. Szükséges ugyanakkor megjegyezni, hogy a korrekciók elsősorban az egyértelműen hiányzó vagy téves adatokat érintették, az oktatási adatbázis részletes, intézményenkénti ellenőrzésére az adatmennyiség, illetve a rendelkezésre álló viszonylag szűk időkeret miatt nem volt lehetőség, tehát az adatbázis tartalmazhat további korrekcióra szoruló adatokat.

részét sikerült javítani, néhány kivétellel: az óvodai adatok 2010/11. tanévi és a szakiskolai adatok 2010/11. és 2011/12. tanévi hiányának, a bölcsődei és posztliceumi oktatás, valamint a speciális és „második esély” típusú oktatás hiányzó adatainak pótlásához nem állt rendelkezésre sem külső forrásból, sem a meglévő OM-adatbázisokban elegendő információ. E két hiány miatt született az a döntés, hogy az elemzés kiindulópontja a 2011/12-es tanév lesz,¹⁶ és a vizsgálat csak az ún. normál típusú oktatásra terjed ki¹⁷ – figyelmen kívül hagyva a másik két típusú oktatást¹⁸ –, óvodai szintől középiskolai szintig.¹⁹

A korrigált adatbázis ellenőrzését az OSI adatsorai segítségével végeztem el. Az éves különbségek néhány tíz főtől mintegy háromezer főig terjednek, arányukat tekintve azonban egyetlen évben sem érik el a 2%-ot (lásd a 2. táblázatot).

Tanév	Országos Statisztikai Intézet	Oktatási Minisztérium ²⁰	A két adatforrás közötti különbség	
			fő	százalék (%)
2011/12	167 442	166 909	533	0,32
2012/13	166 698	166 458	240	0,14
2013/14	164 939	164 559	380	0,23
2014/15	161 127	163 988	-2 861	-1,78
2015/16	158 397	159 618	-1 221	-0,77
2016/17	155 552	156 604	-1 052	-0,68
2017/18	153 046	155 694	-2 648	-1,73
2018/19	151 811	150 441	1 370	0,90
2019/20	149 521	149 613	-92	-0,06
2020/21	n.a.	147 272	–	–

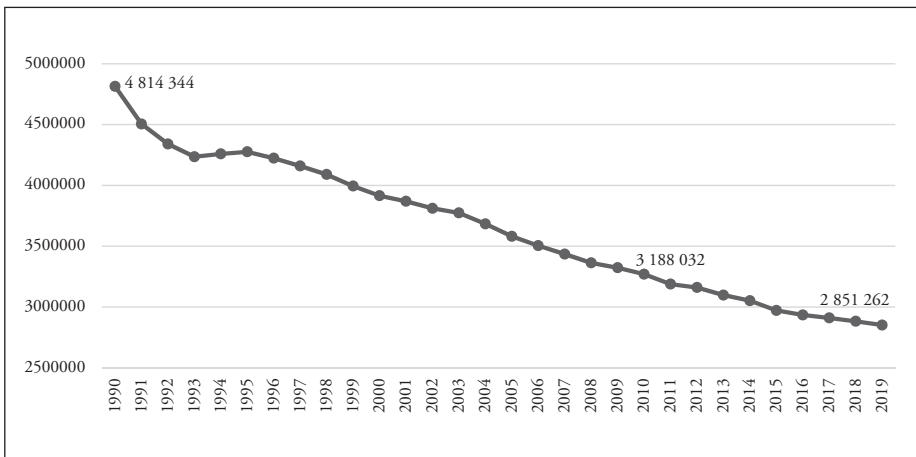
2. táblázat: Az OSI és az OM magyar tannyelvű oktatásra vonatkozó éves adatainak összehasonlítása (csak normál oktatás, óvodától középiskoláig)

- 16 Bár ebből az évből is hiányoznak a szakiskolai adatok, az OSI adatsorai szerint 2011-ben összesen 153 tanuló vett részt magyar tannyelvű szakiskolai oktatásban, öt erdélyi megyében. Ez a szám annyira alacsony, hogy az elemzés eredményeit érdemben nem befolyásolja.
- 17 Az OM-adatbázisban ezt a megnevezést használják.
- 18 A 2017/18. tanévi adatok szerint a speciális és második esély típusú oktatás részesedése a teljes romániai magyar oktatásból 0,86%, a 2020/21. évi adatok szerint pedig 1,1%, tehát ezek hiánya az összesített adatok alakulását nem befolyásolja számottevő mértékben.
- 19 Az elemzés keretében a romániai közoktatás részeként az óvodai, az elemi és általános iskolai, valamint középiskolai oktatást vizsgálom, amelyek a nemzetközi besorolás szerint az ISCED 0, 1, 2 és 3 szinteknek felelnek meg. A tanulmányban szereplő adatsorok nem tartalmazzák a Romániában posztliceumi képzésnek nevezett, középiskola utáni szakképző iskolák – ISCED 4. szint –, valamint az óvodai oktatást megelőző bölcsődei nevelés adatait.
- 20 A módszertani részben ismertetett korrekciók utáni adatok.

Tanulmányomban tehát a korábbi elemzésektől némiképp eltérő kontextusban, elsősorban a romániai Oktatási Minisztérium adataiból összesített romániai magyar oktatási adatbázisra támaszkodva vizsgálom a magyar közoktatásban tanulók számának alakulását, néhány adatsor erejéig azonban a Statisztikai Intézet adataira is kitérek. Az elemzés keretében a romániai magyar oktatás egészére jellemző folyamatokat ismertetek, illetve területi bontásban – a megyék szintjén és településszinten is – vizsgálom a magyar oktatás létszám-változásának néhány sajátosságát, néhány fontosabb népszámlálási adat tükrében.

A romániai és a magyar tannyelvű oktatás főbb országos trendjei

Mielőtt az elmúlt tíz év magyar vonatkozású oktatási adatait vizsgálnám az OM-adatbázis alapján, szükségesnek tartok egy tágabb kitekintőt tenni a romániai és a magyar nyelven tanuló oktatási populáció rendszerváltás utáni létszámának alakulására vonatkozóan. Mivel a 2010 előtti időszakból nem állnak rendelkezésemre OM-adatok, e kitekintő során (1–3. számú ábrák) az OSI adatsoraira fogok támaszkodni, amelyek az 1990–2019 időszakra vonatkozóan éves bontásban tartalmazzák a tanulói létszámadatokat. Országos viszonylatban 1990-ben több mint 4,81 millió fő vett részt a romániai közoktatásban óvodától középiskola végéig. 2019-ig ez a szám szinte folyamatosan csökkent – egy rövid, 1993–1995 közötti periódust leszámítva –, egészen 2,85 millió főig. A huszonkilenc év vesztesége 40,8% (1,96 millió gyerek); a 2011–2019 között regisztrált csökkenés 336 770 fő (azaz a 2011. évi létszám 10,6%-a).

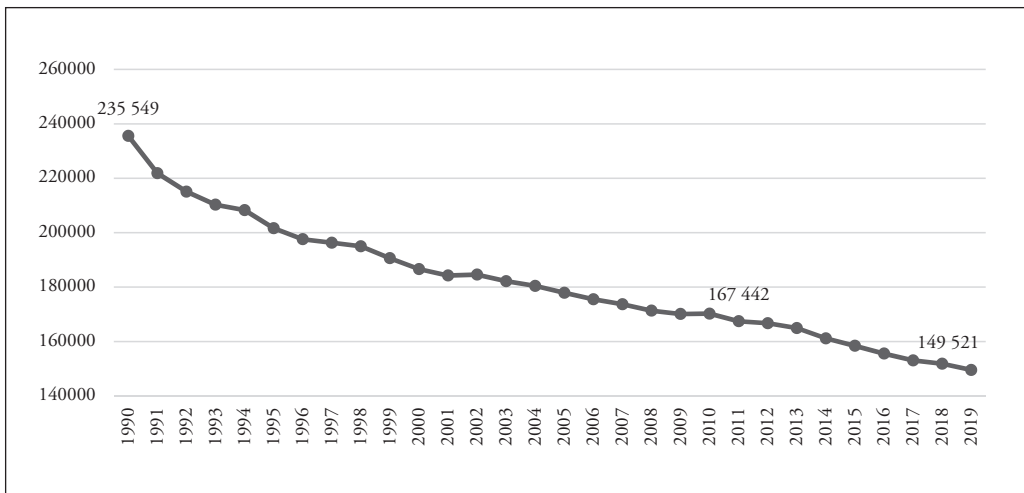

1. ábra: A romániai közoktatásban tanulók számának alakulása 1990–2019 között (fő)²¹

21 Forrás: OSI (Tempo online, SCL103B tábla)

A magyar tannyelvű oktatás esetében hasonló trendek figyelhetők meg, és bár a huszonkilenc évre számolt csökkenés mértéke az országosnál valamivel kisebb (36,5%, ami abszolút értékben 86 028 főt jelent), ahhoz hasonlóan jelentősnek mondható. A 2011 utáni időszakban az OSI adatai szerint a magyar oktatás létszáma az országossal megegyező mértékben, 10,7%-kal (abszolút értékben 17 921 fővel) csökkent.

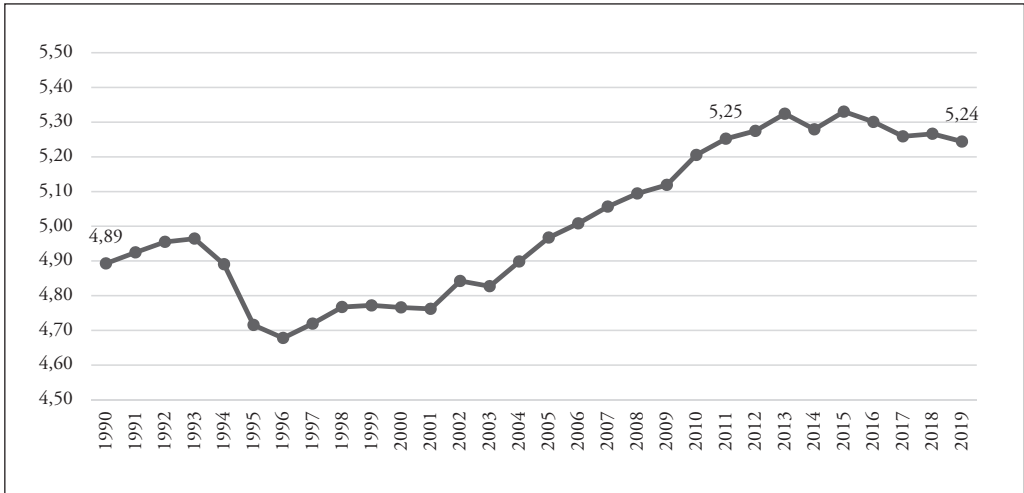
A létszámcsökkenés ellenére a magyar tannyelvű oktatásban részt vevő gyerekek teljes oktatási populációhoz viszonyított arányát növekvő trend jellemzi: 1990-ben az oktatási populáció 4,89%-a tanult magyar tannyelvű oktatásban, 2019-ben 5,24%-a. Ez az arány 1990–2013 között szinte folyamatosan nőtt – egy 1993–1996 közötti jelentősebb, valamint egy 2002–2003 közötti minimális csökkenést leszámítva. A 2011 utáni időszakra már sokkal inkább stagnálás jellemző (bár bizonyos mértékű fluktuáció megfigyelhető), a 2019-ben regisztrált arány majdnem megegyezik a 2011-es aránnyal (5,25%). 2019-ben egyébként 0,56 százalékponttal volt magasabb a magyar tannyelven tanulók aránya az oktatási populáción belül, mint az elmúlt három évtized legrosszabb évének tekinthető 1996-ban, amikor a magyar oktatás részesedése mindössze 4,68% volt az országos oktatáson belül. Barna Gergő szerint a pozitív trendek ellenére a magyar tannyelvű oktatásban részt vevők aránya még mindig alacsonyabb, mint a magyarok aránya az iskoláskorú népességben belül (ez a szerző szerint 2011-ben 5,6%); a nem anyanyelven tanuló magyar gyerekek arányát a 2011/12-es tanévben 12–14% közöttire becsüli.²²

2. ábra: A magyar tannyelvű oktatás létszáma 1990–2019 között (fő)²³

22 Barna, 2016. Az oktatás számokban, i.m. 18.

23 Forrás: OSI (Tempo online, SCL103B tábla)

3. ábra: A magyar tannyelvű oktatásban tanulók aránya, 1990–2019 között (%)²⁴

A közel három évtizedre vonatkozó kitekintő után az elmúlt tíz év változásait vizsgálom meg az OM-adatok alapján. Ezek kapcsán kijelenthető, hogy a romániai magyar oktatásban tanulók számának 2011–2020 közötti, azaz az elmúlt tíz tanév vonatkozásában számolt vesztesége meghaladja a 19 500 főt, ami 11,8%-os arányt jelent (3. táblázat).²⁵ A csökkenés majdnem az összes oktatási szintre jellemző, mértéke azonban eltérő, és összefügg a romániai oktatás rendszerszintű változásaival.

²⁴ Forrás: OSI (Tempo online, SCL103B tábla)

²⁵ A 2011–2019 közötti időszakra az OM-adatok szerinti számolt veszteség 10,4%, ami nagyjából azonos az OSI-adatok alapján számolt 2011–2019 közötti veszteség mértékével (10,7%).

Tanév	Összesen romániai magyar oktatás	Óvoda /ISCED 0/ ²⁶	Alapfok és alsó közoktatás (0/1)
			Összesen
2011/12	166 909	42 678	87 617
2012/13	166 458	36 504	95 066
2013/14	164 559	35 410	95 145
2014/15	163 988	34 750	94 683
2015/16	159 618	33 755	93 527
2016/17	156 604	33 202	92 003
2017/18	155 694	32 661	92 146
2018/19	150 441	33 103	87 793
2019/20	149 613	32 213	87 765
2020/21	147 272	31 270	85 947
Változás 2011–2020 (fő)	-19 637	-11 408	-1 670
Változás 2011–2020 (%)	-11,8	-26,7	-1,9

3. táblázat: A romániai magyar tannyelvű oktatás létszáma oktatási szintek szerint, 2011–2020 között (fő)

26 Az ISCED az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszerének angol nyelvű rövidítése (a teljes név: International Standard Classification of Education).

27 Amint azt a bevezetőben említettem, az OSI adatai szerint 2011-ben a magyar nyelvű szakiskolai oktatás létszáma összesen 153 fő volt, mely létszám 2011/12. évi oktatási OM-adatbázis(ok)ban nem jelenik meg.

28 Az OSI adataiban szereplő 2011. évi létszámot véve alapul, 2020-ra a magyar nyelvű szakiskolai oktatás létszáma közel 42-szeresére (azaz közel 4200%-kal) nőtt.

Középfok /ISCED 1 és ISCED 2 / (I–VIII. évfolyam)		Felső középfok /ISCED 3/ (IX–XII/XIII. évfolyam)		
<i>ebből elemi (0/I–IV. o.)</i>	<i>ebből általános (V–VIII. o.)</i>	Összesen	<i>ebből liceum</i>	<i>ebből szakiskola</i>
45 156	42 461	36 614	36 614	– ²⁷
52 917	42 149	34 888	33 973	915
53 277	41 868	34 004	32 238	1 766
53 244	41 439	34 555	30 720	3 835
52 665	40 862	32 336	27 394	4 942
51 725	40 278	31 399	25 658	5 741
52 591	39 555	30 889	24 866	6 021
50 317	37 476	29 545	23 748	5 797
49 674	38 091	29 635	23 530	6 105
48 669	37 278	30 055	23 636	6 419
3 513	-5 183	-6 559	-12 978	6 419
7,8	-12,2	-17,9	-35,4	– ²⁸

Az óvodai oktatásban tíz év alatt több mint negyedével esett vissza a magyar tannyelvű csoportokban tanuló gyerekek száma. Bár a csökkenés szinte folyamatos, a törés a 2012/13-as tanévben következett be: az előző tanévhez képest 14,5%-kal (közel 6200 fővel) kevesebb óvodás gyerek tanult a magyar tannyelvű intézményekben. Ennek fő oka az alapfokú iskolai oktatás öt évfolyamosra történő bővítése, aminek következtében 2012 őszétől a korábbi tanévekre jellemző egy iskolakezdő évfolyam helyett egyszerre két évfolyam indult (egy előkészítő és egy első osztály). Az intézkedés annak ellenére jelentős érvágás volt az óvodai oktatás számára, hogy nem eredményezte két teljes évfolyamnyi gyerek kiesését, részben azért sem, mivel sok szülő – az akkori törvényes lehetőséget kihasználva, nem ritkán az óvodai/iskolai pedagógusokkal egyeztetve – egy évvel halasztotta gyereke beiskolázását.²⁹ A gyakorlatban tehát nem minden iskolában sikerült egyszerre előkészítő és első évfolyamot is indítani.³⁰ A 2012 utáni időszakban már mérsékeltebb az óvodai oktatásban tanulók számának csökkenése, éves szinten általában néhány száz fő (1,5–3%), 2012–2020 között összesen mintegy 5200 gyerek (14,3%), ami alacsonyabb, mint a 2011/12-es és 2012/13-as tanévek közötti változás.

Az óvodát érintő változás következményei értelemszerűen az *alapfokú (elemi) oktatásban* is megfigyelhetők: ennek köszönhető, hogy ezen a szinten a tanulók létszáma a 2020/21-es tanévben 7,8%-kal magasabb volt, mint a 2011/12-es tanévben, ugyanakkor az első hasonló szerkezetű oktatással működő tanévhez, a 2012/13-ashoz viszonyítva 2020-ig 8%-os csökkenés mérhető. Az éves csökkenés mértéke általában 1–2% között van, de megfigyelhetők pozitív vagy a nullához közelítő változások (a 2017/18-as tanévben 1,67%, a 2014/15-es tanévben -0,06%), illetve nagyobb arányú csökkenés is (a 2018/19-es tanévben 4,32%). A felső tagozaton, azaz az *alsó középfokú (általános iskolai) oktatásban* ezzel szemben szinte mindvégig csökkenő trend jellemző (leszámítva a 2019/20. tanévi 1,64%-os növekedést); ezen a szinten a tízéves veszteség 12,2%. Az alap- és alsó középfokú oktatás együttes vesztesége 2011–2020 között 1,9%: a 2011/12-es tanévben nyolc évfolyamon (I–VIII. osztály) 87 617 diák tanult, a 2020/21-es tanévben kilenc évfolyamon 85 947 diák.

29 Erre vonatkozóan az Oktatástudományi Intézet készített 2013-ban egy elemzést, amelyben megállapították, hogy a 2012-ben hatéves népesség körében az előkészítő osztályba történő bruttó beóvodázási arány a 2012/13-as tanévben 59% volt, a fennmaradó 41% többsége valószínűleg vagy az óvodában maradt, vagy első osztályba írtatták be őket. Forrás: Institutul de Științe ale Educației: *Implementarea clasei pregătitoare în sistemul educațional românesc în anul școlar 2012–2013*. București, 2013. 1–63, itt: 9. Letöltés helye: <http://www.ise.ro>; letöltés ideje: 2020. 05. 20.

30 Ennek a romániai magyar oktatási hálózatra, valamint a pedagógusi státuszokra nézve is következményei voltak, aminek vizsgálata egy külön elemzés tárgya lehetne.

A *felső közép*fokon, azaz a középiskolai oktatásban a 2020/21-es tanévben 17,9%-kal kevesebb tanuló volt, mint egy évtizeddel korábban. A középiskolai oktatást alkotó két képzési típust – a líceumot,³¹ valamint a szakiskolai oktatást³² – eltérő trendek jellemzik: a *liceumi oktatásban* szinte folyamatos a tanulói létszámcsökkenés, és a vizsgált tízéves periódusban itt a legnagyobb a bruttó veszteség (mintegy 35%), a *szakiskolai oktatásban* ezzel szemben több mint hatezer fővel többen tanulnak 2020/21-ben, mint tíz évvel korábban.³³ Az okok itt is elsősorban egy rendszerszintű változásban keresendők, amely már a 2011 előtti időszakban elindult: az OM javaslatára 2009-ben teljesen átalakították a szakképzést, a szakmunkásképzők³⁴ helyett a technológiai líceumi szakoktatásra (az ún. szaklíceumokra) fektetve a hangsúlyt. Ez a gyakorlatban többek között abban nyilvánult meg, hogy a 2009/10-es tanévtől a líceumi oktatáshoz csoportosították át a szakmunkásképzők számára korábban fenntartott beiskolázási helyeket.³⁵ Az említett tanévtől a szakiskolai oktatás kifutó rendszerre állt át, és csak a már korábban beiskolázott évfolyamok maradtak. Ennek következményeként a magyar nyelvű szakiskolai oktatás a 2011/12. tanévre szinte teljesen leépült.³⁶ Ezt követően néhány évig, egyfajta átmeneti időszakként, alacsony beiskolázási számok mellett fenntartották a szakoktatás különböző

31 Ez a magyarországi (középiskolai) gimnáziumi képzésnek felel meg, három szakirányon zajlik – elméleti (humán és reál szakterületeken), technológiai (műszaki, szolgáltatások, természeti erőforrások és környezetvédelem szakterületeken) és az ún. hivatási vagy vokacionális (katonai, teológiai, sport, művészeti és pedagógiai szakterületeken) –, és érettségi vizsgával zárul.

32 Ez a jelenlegi magyarországi szakközépiskolai (korábban szakmunkásképző) oktatás romániai megfelelője. Az évek során számos változáson ment keresztül, általában kettő- vagy hároméves, szakmai képesítést igazoló oklevelet biztosító képzés volt, amelyből átjárás volt a technológiai líceumi (szaklíceumi) oktatásba (utóbbi a magyarországi szagimnázium megfelelője).

33 Bár az OM-adatbázisból a 2011/12. tanévi szakiskolai adatok hiányoznak, az OSI adatait alapul véve, amely szerint 2011-ben 153 fő volt a magyar nyelvű szakiskolai oktatásban tanulók száma, több mint negyvenszeres növekedésről beszélhetünk.

34 A román terminológia erre a művészeti és szakiskola (*școală de arte și meserii*) megnevezést használta.

35 A 2008/09-es tanévben a líceumi oktatás számára 149 ezer, a szakmunkásképzők számára 90 ezer IX. osztályos tanuló beiskolázását irányozták elő (2008. évi 170-es számú kormányhatározat), egy évvel később, a 2009/10-es tanévre a líceumi oktatás IX. évfolyama számára előirányzott helyek száma 221 ezer fő volt, a szakmunkásképzők számára pedig nulla – ez a kategória gyakorlatilag eltűnt a beiskolázásról rendelkező jogszabályból (2009. évi 77-es számú kormányhatározat). A szakoktatás rubrikájában mindössze a XI. osztálynak számító ún. kiegészítő év esetében volt előirányozva 75 ezer hely.

36 Ez legjobban az OSI adataiból követhető nyomon: a rendszerváltás utáni első másfél évtizedben a magyar szakiskolai oktatás létszáma majdnem folyamatosan növekvő trendet mutatott, az 1990-ben regisztrált 4123 főről 2005-re 10 139 főig emelkedett (ez az elmúlt harminc év legmagasabb értéke). Ezt egy csökkenő trend követte, 2008-ra 7309 főig esett vissza a létszám, majd egy nagymértékű csökkenést követően (2009-ben 4221, 2010-ben 1740 diák tanult magyar tannyelvű szakiskolai oktatásban) 2011-ben már csak 153 fő volt a teljes magyar szakiskolai oktatás létszáma. Országos szinten hasonló trendek figyelhetők meg: a 2008-ban regisztrált 189 254 főről 2011-re 12 382 főre csökkent a létszám.

formáit,³⁷ aminek köszönhetően enyhén növekedett a szakiskolai oktatásban részt vevők száma. A magyar nyelvű szakiskolai oktatásban már a 2013/14-es tanévtől jelentős arányú létszámnövekedés mutatható ki, de az igazán jelentős változásra a 2014/15-ös tanévtől került sor, amikor újraindult a hároméves szakképzés: ennek eredményeképpen a 2020/21-es tanévben a magyar szakiskolai oktatásban tanuló diákok száma meghaladta a 6400 főt. Országos viszonylatban hasonló trendek jellemzőek, ugyanakkor az OSI adatai alapján megfigyelhető, hogy a magyar tannyelvű szakiskolai oktatásnövekedése jóval nagyobb mértékű: míg országos viszonylatban 2019-ben a szakiskolai oktatásban tanulók száma alig több mint fele volt (53,2%) a 2008-as – a szakiskolai oktatásátalakítása előtti utolsó tanévi – létszámnak, a magyar oktatás esetében ez az arány 85,9%. Úgy tűnik tehát, hogy a magyar tannyelvű oktatásra nézve kevésbé járt hátrányokkal a szakoktatás 2009-es reformja, és feltehetően kisebb mértékű volt az ebből adódó korai iskolaelhagyás/lemorzsolódás is, mint országos viszonylatban.

Megyei és településszintű változások

Romániában összesen 17 megyében és a fővárosban van magyar tannyelvű oktatás. A megyék között jelentős különbségek vannak, nemcsak a magyar nemzetiségűek számát/arányát vagy a magyar oktatásban tanulók számát tekintve, hanem a tanulói létszámok tízéves változását illetően is. Bár minden megyében csökkent a magyar nyelven tanulók száma 2011–2020 között, a legnagyobb mértékű veszteség az erdélyi szörványmegyékben és a Kárpátokon túli megyékben mutatható ki: akár a megyék magyar nemzetiségű lakosainak számát, akár azok arányát vesszük alapul, a csökkenés ott számottevőbb, ahol a magyarok jelenléte alacsony mértékű. Néhány megyében a magyar oktatás térvesztése akár drámainak is nevezhető, amit nem csupán a magyar tannyelvű oktatásban részt vevők számának abszolút értékben vett csökkenése jelez, hanem a magyar közösség tízéves

37 A 2011/12-es tanévben a szakképzés alsó ciklusát elvégző és az 1-es képzettségi szintnek megfelelő szakképesítést szerző diákok számára lehetővé tették, hogy egyéves képzéssel megszerezzék a 2-es szintnek megfelelő szakképesítést (2010. évi 5370-es számú OM-rendelet), és erre az ún. kiegészítő évfolyamra (ami a gyakorlatban a XI. osztályt jelentette) jóváhagytak egy 10 ezer fős beiskolázási keretet. A 2012/13-as tanévtől újraindították a kétéves szakképzést (2012. évi 3168-es számú OM-rendelet), amely az ún. 2-es képzettségi szintnek megfelelő szakképesítést biztosított a diákok számára (ez az Európai Képesítési Keretrendszer 3-as referenciaszintjének felelt meg). Erre a 2012/13-as tanévben 20 ezer fős beiskolázási számot hagytak jóvá X. osztály és további 10 ezer fős keretet az ún. gyakorlati képzési próbaidőn részt vevők számára, a 2013/14-es tanévben pedig 21 ezer fős keretet a teljes szakiskolai oktatásra, 5 ezer fős keretet a gyakorlati képzésre.

becsült demográfiai veszteségét jelentősen meghaladó mértékű csökkenés is.³⁸ Ezen a téren Krassó-Szörény megye helyzete a legrosszabb – itt tíz év alatt közel 75%-kal csökkent a magyar oktatás létszáma –, de a Szeben, Hunyad, Beszterce-Naszód és Máramaros megyékben tapasztalt 35–45% közötti, valamint az Arad és Fehér megyékben regisztrált 25% körüli csökkenés is jelentősnek mondható (lásd a 4. számú táblázatot). A tanulói létszámok csökkenésének a magyar tannyelvű iskolahálózatra nézve is következményei vannak: az említett megyék mindegyikében több olyan település is van, ahol az elmúlt tíz évben teljesen megszűnt a magyar tannyelvű oktatás, vagy annyira lecsökkent a létszáma, hogy a megszűnés néhány éven belül bekövetkezhet. A szórványban az intézményi leépüléseknek nem ritkán tannyelvűváltás a következménye, itt ugyanis sokkal gyakoribb, hogy nincs elérhető közelségben másik magyar tannyelvű intézmény/tagozat, eltérően a tömbmagyar régióktól – ahol egy-egy kis létszámú oktatási intézmény megszűnését követően a gyerekek számára általában elérhető közelségben (többnyire községen belül) továbbra is biztosított az anyanyelvű oktatás.

A tízéves létszámcsökkenés tekintetében a legjobb mutatókkal Kolozs, Hargita, Temes és Bihar megyék rendelkeznek, ahol a tanulói létszám kevesebb mint 10%-kal csökkent az elmúlt évtizedben – ezek közül mindössze kettőben (Temesben és Kolozsban) alacsonyabb a magyar oktatási populáció létszámának csökkenése a magyar anyanyelvűek számának becsült csökkenésénél.

A romániai magyar nyelvű oktatás egészére vonatkozóan azt mondhatjuk, hogy a 2011–2020 között regisztrált 11,8%-os csökkenés meghaladja a romániai magyar anyanyelvű óvodás- és iskoláskorú népesség 2011 és 2021 közötti időszakra becsült csökkenésének mértékét: a már említett népesség-előreszámítás a szóban forgó idősakra a 3–18 év közöttiek esetében 8,8%-os becsült népességcsökkenéssel számol.³⁹

38 Természetesen az oktatási populáció változását az iskoláskorú népesség változásának kontextusában lenne célszerű vizsgálni, erre vonatkozóan azonban nincsenek hivatalos adataink. Az elemzésben későbbiekben hivatkozott népesség-előreszámítás csak országos szinten tartalmaz koréves adatokat, megyei bontásban nem. Lásd bővebben: Kiss Tamás – Csata István: Népesedési perspektívák Erdélyben: 2011–2031. A magyar anyanyelvűek számának és arányának várható alakulása. *Erdélystat*, 2019. 04. 23. Letöltés helye: <http://statisztikak.erdelystat.ro>; letöltés ideje: 2020. 05. 10.

39 2011-ben a 3–18 éves korcsoportokban 204 477 főt regisztráltak, 2021-re számuk a becslés szerint 186 445-re csökken. Forrás: Kiss – Csata, 2019. Népesedési perspektívák Erdélyben: 2011–2031, i.m.

Megye	A magyar tannyelvű oktatás létszámadatai			
	2011/2012	2020/2021	Változás (%)	
			2011–2020	1997–2019 ⁴²
Arad	2 709	2 059	-24,0	-37,1
Bákó	314	273	-13,1	21,3
Beszterce-Naszód	1 463	908	-37,9	-55,5
Bihar	18 424	16 599	-9,9	-7,6
Brassó	3 400	2 707	-20,4	-39,0
Bukarest	304	199	-34,5	44,2
Fehér	1 579	1 146	-27,4	-46,4
Hargita	44 396	41 611	-6,3	-21,8
Hunyad	1 118	634	-43,3	-40,9
Kolozs	10 099	9 546	-5,5	-27,5
Kovácsna	25 492	21 547	-15,5	-28,8
Krassó-Szörény	38	10	-73,7	-89,9
Maros	29 647	26 301	-11,3	-18,3
Máramaros	1 940	1 234	-36,4	-53,3
Szatmár	16 369	14 535	-11,2	-18,5
Szeben	379	213	-43,8	-73,0
Szilágy	7 791	6 407	-17,8	-28,7
Temes	1 447	1 343	-7,2	-6,2
ÖSSZESEN⁴³	166 909	147 272	-11,8	-23,2

4. táblázat: A magyar tannyelvű oktatás létszáma és a magyar vonatkozású népszámlálási adatok alakulása 2011–2020 között, megyei bontásban

40 A népszámlálási adatok kapcsán szükségesnek tartok néhány pontosítást. Bár osztom a Kiss Tamás – Csata István szerzőpáros véleményét, miszerint közpolitikai célokhoz kötődően, különösen az oktatás esetében nagyobb jelentősége van a magyarul beszélő populációnak, mint a magyar nemzetiségű populációnak, a rendelkezésemre álló adatok korlátozott volta miatt jelen elemzésben elsősorban a magyar nemzetiségűek számát használom, mivel az településszintű bontásban is hozzáférhető. Az adatok megyei szintű elemzésénél ugyanakkor egyetlen adatsor erejéig az anyanyelvi adatokat használom, a Kiss – Csata szerzőpáros által készített népesség-előreszámítására támaszkodva. A táblázatban tehát mind a nemzetiségi, mind az anyanyelvi adatokat feltüntettem; ezekből látszik, hogy a legtöbb megyében a magyar anyanyelvűek és a magyar nemzetiségűek 2011. évi száma közötti különbség viszonylag alacsony: országos szinten 6,6%, és amennyiben nem a Kiss – Csata szerzőpáros korrigált adatait, hanem a hivatalos népszámlálási adatokat vesszük alapul (eszerint 2011-ben 1 259 914 magyar anyanyelvű személyt regisztráltak), a két mutató közötti különbség még kisebb, 2,6%.

Népszámlálási adatok – magyar nemzetiségűek és anyanyelvűek ⁴⁰				
Nemzetiség		Anyanyelv ⁴¹		
2011 (fő)	2011 (%)	2011 (fő)	2020 (fő)	Változás (%)
36 568	9,0	38 807	32 301	-16,8
4 208	0,7	5 062	n.a.	n.a.
14 350	5,2	14 217	11 791	-17,1
138 213	25,3	150 688	141 927	-5,8
39 661	7,7	41 837	34 916	-16,5
3 359	0,2	3 308	n.a.	n.a.
14 849	4,6	15 132	12 223	-19,2
257 707	85,2	267 969	256 638	-4,2
15 900	4,0	16 245	12 049	-25,8
103 591	15,9	108 131	98 046	-9,3
150 468	73,7	157 947	148 810	-5,8
2 938	1,1	2 859	2 131	-25,5
200 858	38,1	214 237	199 522	-6,9
32 618	7,2	34 079	28 012	-17,8
112 580	34,7	135 880	129 165	-4,9
10 893	2,9	10 528	8 531	-19,0
50 177	23,3	52 520	48 609	-7,4
35 295	5,6	35 925	29 232	-18,6
1 227 623	6,5	1 308 340	1 203 000	-8,1

41 A 2011-es népszámlálás esetében a Kiss – Csata szerzőpáros által korrigált adatokat, 2020-ra vonatkozóan pedig az általuk előreszámított adatokat használtuk. Forrás: Kiss–Csata, Népesedési perspektívák Erdélyben: 2011–2031, i.m. Bákó megye és Bukarest esetében a korrigált adatok hiányában a 2011. évi hivatalos népszámlálási adatok szerepelnek.

42 Saját számítás az OSI Tempo Online, SCL103B adatsorai alapján.

43 A népszámlálási adatok a teljes romániai magyarságra vonatkoznak, az oktatási adatok csak a felsorolt megyékre (ezek ugyanakkor lefedik a magyar oktatás egészét).

A fent említett folyamatok az egyes oktatási szintek vonatkozásában is tetten érhetők. Az óvodai oktatásban az oktatás átszervezése következtében minden megyében csökkent a létszám, és jóllehet ez a szóránymegyékben hangsúlyosabban jelentkezik, a székelyföldi megyék közül pl. Kovászna és Maros megye óvodai populációjának csökkenése is magasabb, mint a romániai magyar oktatás egészére számolt átlagcsökkenés. Elemi szinten változó a helyzet, az országosan regisztrált pozitív egyenleg nem minden megyében mutatható ki, több helyen az alapfokú oktatás öt évfolyamosra történő bővítése ellenére is jelentősen csökkent tíz év alatt az elemis diákok száma (elsősorban Krassó-Szörény,⁴⁴ Hunyad, Szeben, Beszterce-Naszód, Máramaros, Fehér megyékben). Az általános iskolai oktatás létszáma mindegyik megyében csökkent,⁴⁵ a legnagyobb veszteséget azonban ezen a szinten is a korábban már említett szóránymegyék szenvedték el, némelyikben akár 40–45%-kal is visszaesett a létszám.

A középiskolai oktatásban a székelyföldi megyék közül Hargitában és Kovásznában átlag körüli a veszteség, Marosban jóval az alatti, a szóránymegyékben pedig kevés kivételtől eltekintve jelentős. A kivételek között Fehér és Kolozs megyét kell megemlíteni, ahol – ha a fogyást nem is sikerült teljesen megfékezni – csak kismértékű a csökkenés (Fehérben 5,2%, Kolozsban 3,8%). Mindkét megyében a középiskolai oktatás szerkezeti átalakítása áll a háttérben: a megerősödő – helyi lépték szerint jelentős mértékben bővülő – szakiskolai oktatás kompenzálta a líceumi oktatás térvesztését. Egyébként ez több másik megye vonatkozásában is megfigyelhető: ahol 2011 után sikerült újjáépíteni a szakiskolai oktatást, ott általában alacsonyabb a középiskolai oktatásban tanulók számának csökkenése.

44 Krassó-Szörény megye kapcsán szükséges megjegyezni, hogy itt már 2011 előtt is jelentős mértékben leépült a magyar nyelvű oktatás, így tulajdonképpen a 100%-os veszteség az egyetlen magyar nyelvű, összevont évfolyamokkal működő resicabányai elemi osztály megszűnéséből adódik.

45 Bukarestet kivéve, ahol azonban a 23,7%-os növekedés abszolút számokban kevesebb mint 10 főt jelent.

	Óvoda			Elemi			Általános		
	2011/12	2020/21	Változás (%)	2011/12	2020/21	Változás (%)	2011/12	2020/21	Változás (%)
	Arad	911	578	-36,6	723	696	-3,7	695	501
Bákó	93	55	-40,9	96	111	15,6	95	86	-9,5
Beszterce-Naszód	470	273	-41,9	405	285	-29,6	377	230	-39,0
Bihar	3 987	3 118	-21,8	5 442	5 608	3,1	4 866	4 404	-9,5
Brassó	1 017	636	-37,5	909	870	-4,3	830	676	-18,6
Bukarest	60	51	-15,0	47	62	31,9	38	47	23,7
Fehér	409	248	-39,4	428	333	-22,2	380	222	-41,6
Hargita	10 921	8 819	-19,2	11 412	13 484	18,2	11 268	10 596	-6,0
Hunyad	373	154	-58,7	283	183	-35,3	265	172	-35,1
Kolozs	3 010	2 288	-24,0	2 368	2 821	19,1	2 372	2 178	-8,2
Kovászna	6 607	4 116	-37,7	6 794	7 173	5,6	6 362	5 535	-13,0
Krassó-Szörény	24	10	-58,3	14	-	-100,0	-	-	-
Maros	8 005	5 584	-30,2	8 377	8 963	7,0	7 588	6 666	-12,2
Mátamáros	527	351	-33,4	504	375	-25,6	525	285	-45,7
Szatmár	3 668	2 955	-19,4	4 981	5 160	3,6	4 363	3 770	-13,6
Szeben	136	81	-40,4	107	68	-36,4	87	64	-26,4
Szilágy	1 828	1 437	-21,4	1 984	2 084	5,0	2 074	1 617	-22,0
Temes	632	516	-18,4	282	393	39,4	276	229	-17,0
ÖSSZESEN	42 678	31 270	-26,7	45 156	48669	7,8	42 461	37 278	-12,2

5. táblázat: A magyar tannyelvű óvodái, elemi és általános iskolai oktatás létszámának változása 2011–2020 között, megyék szerinti bontásban

	Középkiskola			ebből líceum			ebből szakiskola		
	2011/12	2020/21	Változás (%)	2011/12	2020/21	Változás (%)	2011/12 ⁴⁶	2020/21	Változás (%)
Arad	380	284	-25,3	380	258	-32,1	-	26	100,0
Bákó	30	21	-30,0	30	-	-	-	21	100,0
Beszterce-Naszód	211	120	-43,1	211	120	-43,1	-	-	-
Bihar	4 129	3 469	-16,0	4 129	2 610	-36,8	-	859	100,0
Brassó	644	525	-18,5	644	525	-18,5	-	-	-
Bukarest	159	39	-75,5	159	39	-75,5	-	-	-
Fehér	362	343	-5,2	362	281	-22,4	-	62	100,0
Hargita	10 795	8 712	-19,3	10 795	6 693	-38,0	58	2 019	3 381,0
Hunyad	197	125	-36,5	197	108	-45,2	-	17	100,0
Kolozs	2 349	2 259	-3,8	2 349	1 945	-17,2	-	314	100,0
Kovácszna	5 729	4 723	-17,6	5 729	3 511	-38,7	5	1 212	24 140,0
Krassó-Szörény	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maros	5 677	5 088	-10,4	5 677	4 341	-23,5	44	747	1 597,7
Máramaros	384	223	-41,9	384	223	-41,9	-	-	-
Szatmár	3 357	2 650	-21,1	3 357	1 700	-49,4	30	950	3 066,7
Szeben	49	-	100,0	49	-	-	-	-	-
Szilágy	1 905	1 269	-33,4	1 905	1 077	-43,5	16	192	1 100,0
Temes	257	205	-20,2	257	205	-20,2	-	-	-
ÖSSZESEN	36 614	30 055	-17,9	36 614	23 636	-35,4	153	6 419	4 095,4

6. táblázat: A magyar tannyelvből középiskolai oktatás létszámának változása 2011–2020 között, megyék szerinti bontásban

46 Az OSI adatairaiból átvett, az OM adatbázisaiból hiányzó adatok. Az elemzés során nem használtam, csak referenciaként tüntettem fel.

Az országos és megyei szintű változások mellett településszintű változásokat is vizsgáltam: elsősorban a falu-város dimenzió mentén végeztem számításokat a tanulói létszámok alakulására nézve. Az alábbi, 7. számú táblázatban megfigyelhető, hogy bár nem nagy a különbség, a falvakban nagyobb mértékben csökkent a magyar tannyelvű oktatás létszáma 2011–2020 között, mint a városokban. Abszolút értékben véve a különbség mintegy 1000 fő a két településtípus között, ami 4,6 százalékpontot jelent.

Tanév	Város	Falu	ÖSSZESEN
2011/12	93 140	73 769	166 909
2012/13	92 878	73 580	166 458
2013/14	92 073	72 486	164 559
2014/15	92 443	71 545	163 988
2015/16	89 689	69 929	159 618
2016/17	88 139	68 465	156 604
2017/18	88 180	67 514	155 694
2018/19	n.a.	n.a.	n.a.
2019/20	85 356	64 257	149 613
2020/21	84 065	63 207	147 272
Változás 2011–2020 (fő)	-9 075	-10 562	-19 637
Változás 2011–2020 (%)	-9,7	-14,3	-11,8

7. táblázat: A romániai magyar tannyelvű oktatás létszámának alakulása 2011–2020 között, településtípus szerinti bontásban

A fenti adatokat árnyalja, ha egyéb kategóriákat is beemelünk a vizsgálatba, és közigazgatási státuszuk szerint tovább bontjuk településtípusokat. A városok esetében megyeközpontokat és „normál rangú” városokat különböztethetünk meg, a falvak esetében pedig a községközpont településeket és a beosztott településeket.⁴⁷ A városi jellegű települések esetében látható, hogy a megyeszékhelyeken regisztrált csökkenés csak mintegy harmada a normál városokban tapasztalható csökkenésnek, a falvak esetében pedig a közigazgatási szempontból beosztott településeken a magyar tannyelvű oktatás térvesztése szinte kétszerese a községközpont falvak létszámcsökkenésének. Ez tehát egyfajta koncentráció jelez a közigazgatási és oktatási centrumok irányába, még ha a falusi intézményekben tanulók arányának a magyar oktatási populáción belüli csökkenése nem is mondható jelentősnek tízéves viszonylatban (1,3%).⁴⁸ A centrumok irányába való eltolódás nem csupán a tanulói létszámok szintjén érhető tetten, hanem a magyar nyelvű iskolahálózatban is számos példa utal erre: az elmúlt tíz évben elég gyakori jelenségnek számított Romániában, hogy kis létszámú, az esetek többségében összevont osztályokkal/csoportokkal működő, nehezen fenntartható falusi intézményekben kényszerből vagy önként feladták a magyar nyelvű oktatást, és a diákokat a községközpontban működő felettes intézménybe csoportosították át.

47 Szükséges megjegyezni, hogy míg a falvak esetében ez a megkülönböztetés hierarchiai jellegű is, azaz a községközpontok magasabb rangú települések, amelyek rendelkezhetnek közigazgatási értelemben beosztott falvakkal, a beosztott falvaknak pedig minden esetben van egy községközpont rangú felettes településük, a városok esetében a megkülönböztetés nem jelent hierarchiai viszonyt: a megyeszékhelyek kivétel nélkül, de a városok többsége is közigazgatási központ ranggal bírnak, amelyeknek lehetnek saját beosztott településeik (többnyire falvak). Itt a megkülönböztetést leginkább az indokolja, hogy a legtöbb esetben a megyeközpontok infrastrukturális, gazdasági, kulturális szempontból a megyék legfejlettebb, és általában a magyar oktatás szempontjából is a legszélesebb kínálattal rendelkező települései, amelyek ebből adódóan oktatási szempontból is nagyobb vonzerővel bírnak, befolyással vannak az iskolaválasztásra, és vonzáskörzetük nagyon sok esetben a teljes megyére kiterjed.

48 2011-ben a romániai magyar oktatási populáció 44,2%-a tanult falusi intézményben, 2020-ban az arányuk 42,9%.

Tanév	Város		Faluk		ÖSSZESEN
	megyeszékhely	város	községközpont	beosztott falu	
2011/12	49 411	43 729	47 525	26 244	166 909
2012/13	49 242	43 636	47 802	25 778	166 458
2013/14	49 089	42 984	47 153	25 333	164 559
2014/15	49 210	43 233	46 625	24 920	163 988
2015/16	48 116	41 573	45 724	24 205	159 618
2016/17	47 427	40 712	45 050	23 415	156 604
2017/18	48 232	39 948	44 337	23 177	155 694
2018/19	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
2019/20	47 151	38 205	42 389	21 868	149 613
2020/21	46 762	37 303	42 000	21 207	147 272
Változás 2011–2020 (fő)	-2 649	-6 426	-5 525	-5 037	-19 637
Változás 2011–2020 (%)	-5,4	-14,7	-11,6	-19,2	-11,8

8. táblázat: A romániai magyar tannyelvű oktatás létszámának alakulása 2011–2020 között, a települések közigazgatási státusza szerinti bontásban

Akárcsak megyei szinten, településszinten is jelentős különbségeket mutat a tanulói létszám változása a magyarok száma és aránya függvényében. Általánosságban kijelenthető, hogy a magyarok által kis számban és/vagy kis arányban lakott településeken a legnagyobb mértékű a létszámcsökkenés, pl. az 500 fő alatti magyar lakossággal rendelkező településeken negyedével, illetve a 10%-nál kevesebb magyar lakosú településeken ötödével kevesebb gyerek tanult 2020-ban a magyar nyelvű oktatásban, mint 2011-ben. Ezzel szemben a 20 ezer főt meghaladó magyar közösségek esetében a csökkenés mindössze 2,2%; a legalább kétharmad arányban magyar többségű települések esetében pedig 10% körül van (9. és 10. táblázat).

Tanév	500 fő alatt	501–1000 fő között	1001–10 ezer fő között	10–20 ezer fő között	20 ezer fő felett	ÖSSZ.
2011/12	11 144	24 264	68 425	14 000	49 076	166 909
2012/13	10 896	24 293	68 151	13 631	49 487	166 458
2013/14	10 644	23 723	67 314	13 631	49 247	164 559
2014/15	10 210	23 548	66 827	13 617	49 786	163 988
2015/16	9 802	22 887	64 940	13 178	48 811	159 618
2016/17	9 458	22 132	63 407	13 300	48 307	156 604
2017/18	9 399	21 870	62 336	12 884	49 205	155 694
2018/19	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
2019/20	8 759	20 416	59 438	12 635	48 365	149 613
2020/21	8 360	20 092	58 292	12 521	48 007	147 272
Változás 2011– 2020 (fő)	-2 784	-4 172	-10 133	-1 479	-1 069	-19 637
Változás 2011– 2020 (%)	-25,0	-17,2	-14,8	-10,6	-2,2	-11,8

9. táblázat: A magyar tannyelvű oktatás létszámának változása 2011–2020 között, a települések magyar nemzetiségű lakosságának száma szerinti bontásban

Tanév	10% alatt	10,1–33,3% között	33,4–50% között	50,1–66,6% között	66,7–90% között	90% felett	ÖSSZESEN
2011/12	5 137	26 495	22 263	13 406	42 581	57 027	166 909
2012/13	4 966	26 240	22 498	13 607	42 239	56 908	166 458
2013/14	4 903	25 850	22 113	13 485	41 932	56 276	164 559
2014/15	4 692	25 869	21 993	13 301	42 119	56 014	163 988
2015/16	4 467	24 782	21 495	12 928	41 193	54 753	159 618
2016/17	4 375	24 441	21 387	12 775	39 772	53 854	156 604
2017/18	4 395	24 351	21 452	12 357	39 956	53 183	155 694
2018/19	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
2019/20	4 176	23 504	20 479	11 411	38 441	51 602	149 613
2020/21	4 092	23 063	20 127	10 972	38 011	51 007	147 272
Változás 2011–2020 (fő)	-1 045	-3 432	-2 136	-2 434	-4 570	-6 020	-19 637
Változás 2011–2020 (%)	-20,3	-13,0	-9,6	-18,2	-10,7	-10,6	-11,8

10. táblázat: A magyar tannyelvű oktatás létszámának változása 2011–2020 között, a települések magyar nemzetiségű lakosságának aránya szerinti bontásban

A két tényezőt együtt vizsgálva, azonosítható egy településkategória, amely esetében a magyar oktatás térvesztése az 50%-ot is meghaladja: azokról a településekről van szó, ahol a magyarok száma 500 fő, aránya pedig 10% alatt van.⁴⁹ Pozitív egyenleg csak két településkategória esetében mutatható ki: a 20 000 ezer fő feletti és 90%-os arányt meghaladó magyarsággal rendelkező településeken 6,5%, a 20 000 ezer fő feletti és 11–33% közötti arányú magyarsággal rendelkező településeken 1,3% a növekedés.⁵⁰ Ugyanakkor két további megállapítás is tehető e tekintetben: egyrészt a magyarok által kisebbségben lakott települések közül csak a 20 000 főt meghaladó magyar közösségek esetében mondható alacsonynak a magyar oktatás létszámcsökkenése, az összes többi esetben jelentős, legalább 15%, de nem ritkán a 25–30%-ot is meghaladja a veszteség mértéke;⁵¹ másrészt az 500 fő alatti magyar közösségek esetében a magyarok településen belüli arányától függetlenül jelentős mértékben (többnyire 20–25% közötti arányban) csökkent a magyar tannyelvű oktatásban részt vevők száma. Az utóbbi lélekszám alatti magyar közösségekben a magyar oktatás fenntartása akár már középtávon is problémás lehet.

Magyarok aránya	Magyarok száma	2011/2012	2020/2021	Változás (fő)	Változás (%)
10% alatt	500 fő alatt	214	99	-115	-53,7
	501–1000 fő között	319	242	-77	-24,1
	1001–10 000 fő között	2 396	1 612	-784	-32,7
	10 001–20 000 fő között	2 208	2 139	-69	-3,1
11–33% között	500 fő alatt	1 628	1 197	-431	-26,5
	501–1000 fő között	1 865	1 493	-372	-19,9
	1001–10 000 fő között	10 205	7 841	-2364	-23,2
	10 001–20 000 fő között	1 786	1 378	-408	-22,8
	20 000 fő felett	11 011	11 154	143	1,3

49 Ide zömében a szóránymegyékben található kisvárosok tartoznak (Balázsfalva, Szászváros, Pankota, Zernest, Pusztakalán, Nagylak, Kiskapus), illetve egy község (Óradna).

50 Előbbi kategóriába egy székelyföldi város, Székelyudvarhely tartozik, utóbbi kategóriába két nagyváros, Kolozsvár és Nagyvárad. Közös jellemzőjük, hogy mindhárom város kiterjedt magyar oktatási hálózattal rendelkezik.

51 Az egyedüli kivétel a 10%-os arány alatti és 10 001–20 000 fő közötti magyar lakossággal rendelkező települések kategóriája, ahol mindössze 3,1% a csökkenés. Ebbe a kategóriába szintén két szóránymegyéi város, Brassó és Temesvár tartozik.

34–50% között	500 fő alatt	803	646	-157	-19,6
	501–1000 fő között	1 972	1 481	-491	-24,9
	1001–10 000 fő között	4 215	3 502	-713	-16,9
	20 000 fő felett	15 273	14 498	-775	-5,1
51–66% között	500 fő alatt	1 156	856	-300	-26,0
	501–1000 fő között	3 435	2 532	-903	-26,3
	1001–10 000 fő között	6 709	5 624	-1085	-16,2
	10 001–20 000 fő között	2 106	1 960	-146	-6,9
67–90% között	500 fő alatt	2 529	1 924	-605	-23,9
	501–1000 fő között	5 561	4 891	-670	-12,0
	1001–10 000 fő között	15 174	13 176	-1998	-13,2
	10 001–20 000 fő között	3 554	3 145	-409	-11,5
	20 000 fő felett	15 763	14 875	-888	-5,6
90% felett	500 fő alatt	4 814	3 638	-1176	-24,4
	501–1000 fő között	11 112	9 453	-1659	-14,9
	1001–10 000 fő között	29 726	26 537	-3189	-10,7
	10 001–20 000 fő között	4 346	3 899	-447	-10,3
	20 000 fő felett	7 029	7 480	451	6,4

11. táblázat: A magyar tannyelvű oktatás létszámának változása 2011–2020 között, a települések magyar nemzetiségű lakosságának száma és aránya szerinti bontásban

A településszintű folyamatok kapcsán a számadatokon túl megfigyelhető, hogy a kedvezőtlenebb demográfiai adottságokkal rendelkező szórványtelepüléseken is több olyan oktatásszervezési beavatkozásra van példa, amelyek jelentősen hozzájárultak a magyar oktatás helyzetének stabilizálásához, illetve képesek voltak a magyarul tanulók számának csökkenését mérsékelni vagy akár megállítani. A két legjelentősebb ezek közül valószínűleg az önálló magyar tannyelvű iskolák alapítása (vagy a meglévők megerősítése), illetve a szórványkollégiumok létrehozása. Előbbi elsősorban nagyobb városokra jellemző,

és kistérségek vagy akár egész megyék oktatására nézve jelentős hatással lehet,⁵² utóbbiak többnyire kisebb települések vagy oktatási kistérségek vonatkozásában eredményeznek helyi lépték szerint jelentős változásokat.⁵³ A magyar nyelvű beiskolázást elősegítendő az utóbbi évtizedben egyre több kisebb léptékű beavatkozásra is van példa a többszámú vidékeken és a szórványban egyaránt: szakkínálat bővítése, ingázási vagy kollégiumi feltételek biztosítása, egyéb oktatási programok – afterschool, tehetséggondozás, felzárkóztatás, nyelvi képzések – szervezése, pedagógus-továbbképzések megerősítése, amelyeknek a magyar nyelvű oktatás egyéb (általában a román) nyelven folyó oktatással szembeni versenyképességének növelésében lehet szerepük. Nyilván kedvezőtlen demográfiai adottságok mellett a magyar oktatásban tanulók számának csökkenését ezek a beavatkozások, programok is csak ideig-óráig képesek megakadályozni, azonban azt mindenképpen látni kell, hogy ezek hiányában a magyar oktatás térvesztése akár már egy évtizedes távlatban is valószínűleg sokkal jelentősebb mértékű lett volna, kivéltképp a szórványban.

Összegzés, következtetések

Tanulmányomban a magyar tannyelvű közoktatás létszámának változásait vizsgáltam a 2011–2020 közötti időszakra vonatkozóan, elsősorban a romániai Oktatási Minisztérium adatsoraira támaszkodva. Az OM-adatok szerint az elmúlt tíz évben a magyar oktatás létszáma 11,8%-kal, összesen mintegy 19 500 fővel csökkent óvodától középiskoláig. Ez három százalékponttal magasabb, mint a magyar anyanyelvű óvodás- és iskoláskorú népesség 2011–2021 közötti időszakra becsült csökkenésének mértéke (8,8%).

A romániai oktatásban az elmúlt egy-másfél évtizedben bekövetkező rendszerszintű változások hatásai a magyar oktatás létszámának alakulásában is nyomon követhetők: az óvodai populáció létszámának csökkenésében az elemi oktatás 2012-től öt évfolyamosra történő bővítése döntő szerepet játszik – ettől függetlenül ugyanakkor magas a magyar nyelven tanuló óvodások 2012–2020 közötti számának csökkenése –, a szakoktatásban 2009-ben végrehajtott reform hatása pedig szintén jelentős volt, gyakorlatilag 2011-re a

52 A teljesség igénye nélkül említhetnénk a következő eseteket: a dévai Téglás Gábor Elméleti Líceum, a temesvári Bartók Béla Elméleti Líceum, a nagybányai Németh László Elméleti Líceum, az aradi Csiky Gergely Elméleti Líceum, a szamosújvári Kemény Zsigmond Magyar Tannyelvű Elméleti Líceum, a tordai Jósika Miklós Elméleti Líceum, a maroshévízi Kemény János Elméleti Líceum, vagy akár a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium.

53 Szintén a teljesség igénye nélkül említhetők Vice, Magyardecse, Beszterce, Magyarfülpös, Segesvár, Magyarlapád, Válaszút szórványkollégiumai.

magyar nyelvű szakiskolai oktatás leépülését eredményezte. Ennek ellenére, az elmúlt tíz év folyamatait véve alapul, a magyar nyelvű szakiskolai oktatásra nézve kevésbé volt negatív hatással a 2009-es minisztériumi döntés, mint országos viszonylatban, és a szakiskolai oktatás újjászervezését követően, 2020-ra sikerült a magyar nyelvű szakiskolai oktatás létszámát a 2008-as szint 86%-áig növelni, míg országos viszonylatban ez az arány csak alig több mint 50%.

A magyar oktatás létszáma nemcsak országos viszonylatban, hanem a magyar oktatással rendelkező 17 megye mindegyikében és a fővárosban is csökkent 2011 óta, a változás mértékét illetően azonban az egyes megyék között jelentős a különbség. A két magyar többségű megye közül Hargitában átlag alatti, Kovásznában kevéssel átlag feletti a csökkenés, a viszonylag nagy számú magyar lakossággal (és ennek megfelelően kiterjedtebb magyar oktatási hálózattal) rendelkező román többségű megyékben (Maros, Bihar, Szatmár és Kolozs) szintén átlag alatti, a szórványban Temes megye kivételével mindenütt meghaladja azt. Néhány megyében (Krassó-Szörény, Szeben, Hunyad, Beszterce-Naszód és Máramaros), már a vizsgált tízéves periódusban is drámai mértékű a magyar oktatás térvészése, akár a 35–40%-ot is meghaladja a magyarul tanulók számának csökkenése.

A magyarok száma és aránya nemcsak megyei szinten, hanem településszinten is hatással van a tanulói létszámok alakulására, a kedvezőtlenebb demográfiai helyzetű településeken a magyar nyelven tanuló diákok számának csökkenése számottevőbb. Ez különösen azokra a településekre igaz, ahol a magyar nemzetiségűek száma nem éri el az 500 főt. A 20 ezer főt meghaladó magyar közösségekben ezzel szemben a magyarok arányától függetlenül csak kismértékben csökkent, néhány esetben pedig nőtt a magyar oktatási populáció létszáma.

Területi szempontból nemcsak egyfajta tömbösödés figyelhető meg, aminek következtében a magyar oktatás olyan megyékbe, településekre szorul vissza, ahol a magyarság demográfiai súlya jelentősebb, hanem a falu-város tengelyen is tetten érhető egy elmozdulás a városok irányába, illetve a közigazgatási szempontból alacsonyabb beosztású települések (általában a falvak) is egyre inkább teret veszítenek a magasabb beosztású településekkel (megyeszékhelyekkel, közszékhelyekkel) szemben – bár tíz év viszonylatában nem mondható jelentősnek a változás. A tömbösödés nemcsak a tanulói létszámok, hanem a magyar nyelvű iskolahálózat szintjén is tetten érhető: egyre több olyan település van, ahol az alacsony gyereklétszám miatt fel kell adni magyar nyelvű oktatási intézményeket/tagozatokat, községeken vagy akár oktatási kistérségeken belül az oktatás a nagyobb települések és a stabilabb, fenntarthatóbb oktatási intézmények irányába koncentrálódik.